

tores, & suadet etiam rationibus allatis. *n. 691.* pro obligatione simili legis Aquiliae. Nec dici potest, legem naturalem non obligare ad praestandos casus fortuitos, consequenter nec posse obligare legem. vel sententiam positivam; disparitas enim est lata; nam, si lex naturalis obligaret ad praestandos casus fortuitos, obligaret ob paritatem rationis ad praestandos omnes, quod esset prorsus nimium; quia nullam humanam diligentiam possunt omnes vitari. At verò, si tantum obliget lex positiva, potest hæc obligare, ad aliquos tantum casus praestandos, non ad omnes; quia legislator ex eo, quod prohibeat unum, non necessario prohibet etiam alterum simile: obligari autem tantum ad praestandos aliquos casus fortuitos non est nimium, praesertim, si tantum detur obligatio post sententiam.

698. Qui censent, leges noxales etiam ante sententiam iudicis obligare, his rationibus moventur. 1. Qui sentit commoda animalis, debet naturali jure etiam sentire onera: ergo debet praestare damna ab eo data. 2. Læsus malitiosè à servo habet jus contra illum: ergo tenetur dominus, vel servum tradere, vel damnum compensare. 3. Lex Divina *Exod. 21.* approbat legem quadrupedariam: ergo hæc obligat. 4. Leges noxales non sunt poenales; quia non supponunt culpam, ut est manifestum ex ipsismet: ergo obligant ante sententiam. 5. Ex opposita sententia sequeretur, quod dominus posset animal noxium mactare, vel occultare servum, ut sic læsus non posset prosequi jus suum, quod videtur iniquum. 6. Tandem adducitur consuetudo, vi cuius animalia lædentia à læsis abducuntur, & servantur, donec pro damno satisfiat. Sed non est valde difficilis ad ista responsio.

Resp. Ad 1. Non quidem est iniquum, ut sentiens commoda etiam sentiat onus, & potest id imponi per sententiam iudicis: sed tamen etiam non est hoc positivè necessarium, aut ex se jam debitum; alias deberet quis etiam compensare damnum, quod fieret à domo, vel statua ejus subito labente: imò & damnum à se dormiente datum. Aliud esset, si ex damno tali dominus ditior fieret, e. g. quia animalia aluntur, & pinguescunt ex alieno pabulo.

Ad 2. Læsus habet jus tantum posterius, dominus autem habet jus prius in servo; unde læsus potest quidem exigere compensationem à servo, si manumittatur, vel aliquid proprii quacunque tandem ratione acquirat; item potest agere coram iudice de injuria: at ante sententiam non habet jus contra dominum.

Ad 3. Lex illa est inter judiciares veteris testamenti, quæ ex specialibus rationibus tunc temporis populo Judaico à Deo impositæ sunt, sed post mortem Christi omnino expirarunt. Quod si Pontifices aliquando similibus legum mentionem fecerunt, non eas propterea iustaurarunt, ut jure Divino obligent ante sententiam; quia Pontifex non condit jus Divinum. Sed neque

constat, quod Pontifices voluerint, eas leges vim juris Ecclesiastici habere. Insuper Pontifices tantum mentionem fecerunt legum, in quibus manifestè supponitur aliqua culpa. 4. Quamvis illæ leges non sint strictè poenales, sunt tamen quasi poenales; sicut enim iuristis dantur aliquæ obligationes quasi ex delicto. *Instit. lib. 4. tit. 5. ita* Theologi vocant aliquas leges quasi poenales; quia instar verè poenali non obligant ante sententiam, & etiam dicuntur obligare ex culpa, vel quasi culpa.

699. Ad 5. Si dominus vellet mactare illud animal, deberet paratus esse, post sententiam læso aliam compensationem facere; quia tenetur obedire iudici. Ad 6. Consuetudo tantum est abducendi animalia, si deprehendantur in pascuis, vel abducendi equites, & currus, per verita itinera pergentes; unde circa animalia non agitur de pauperie, sed de pascuis: circa equites est culpa faltem juridica: tandem aliud est, quod consuetudo det alteri potestatem animal abducendi, & sic dominum quasi ad iudicem trahendi: aliud est, quod dominus sponte ante omnem aliam petitionem, aut actionem, debeat damnum compensare.

His ita discussis Resp. in forma ad objectionem *n. 695.* factam. neg. ant. nam etiam istæ leges noxales non obligant ad compensationem damni ante sententiam iudicis. Alij assignant disparitatem inter legem Aquilianam, & leges noxales, ac dicunt, quod, si lex Aquilia obligaret ante sententiam, esset multò rigidior; quia damnum potest esse longè majus, quam, ut compensetur tantum traditione alicujus animalis, qua tamen sola leges noxales contentæ sunt.

700. Ob. 4. Datur obligatio restituendi, vel compensandi damnum, ex culpa juridica datum, post sententiam iudicis: ergo etiam datur obligatio ante sententiam, prob. conseq. iudex per sententiam non imponit novam obligationem, sed supponit, eam jam prius dari per legem: ergo, si post sententiam quis obligatur, debet jam ante sententiam obligari. Resp. neg. conf. ad prob. neg. ant. Iudex sapientissimè per sententiam imponit novam obligationem, quæ non dabatur ante sententiam: & in primis hoc contingit in omnibus censuris, quæ non sunt lætæ, sed tantum ferendæ sententiæ: dein tenetur quis post sententiam, ad solvendam multam, ad quam ante illam non tenebatur: item, qui per falsa allegata, & probata, in foro externo est nocens, debet subire poenam &c. Scilicet bonus ordo reipublicæ exigit, ut quis etiam propter culpam juridicam, vel præsumptam Theologicam, à iudice condemnatus obediat; unde ad hoc in conscientia sub reatu quandoque etiam gravis culpa obligatur, ne scilicet turberet reipublicam, & bonus ordo, & ne omnia impleantur scandalis, & seditiosis tumultibus &c. Et sic Theologi etiam dicunt, post sententiam iudicis dari obligationem in conscientia solvendi poenam

poenam, à legibus, poenalibus dictis, statutam: quamvis ante sententiam ea obligatio in conscientia non detur. Nec dicas, iudicem non habere majorem vim obligandi, quam legem; nam iudex imponit obligationem vi legis reflexæ, quæ jubet, sententiæ iudicis parere: nisi dicere velis, quod ipsa lex directæ, e. g. Aquilia, jam imponat obligationem, sed sub conditione sententiæ ferendæ à iudice: qua conditione purificata, seu latâ sententiâ, detur aboluta obligatio legis, non autem antè.

ARTICULUS IX.

An, & qualis oriatur Obligatio Restituendi ex Culpa Theologica Veniali.

701. **O**riatur obligatio gravem restituendi ex culpa Theologica contra iustitiam, tum ratione materiæ ablata, tum ratione voluntarietatis, mortali, certum est omnibus; quippe, cum per eam inferatur injuria formaliter, & materialiter gravis, & conjuncta cum damno aliis permanente, ut dictum *n. 288.* utique contrahitur per se obligatio gravis jus læsum reparandi: quare obligatio restituendi gravis, orta ex peccato, ut dictum, gravi, non hic inquiritur, sed supponitur. Quæritur autem, qualis obligatio nascatur ex culpa veniali: neque tamen quæritur, an ex culpa veniali deliberatè commissa, e. g. ex furto crucigeri, oriatur obligatio levis restituendi crucigerum; hæc enim obligatio clara est omnibus; nam sicut ablatio, ita & retentio est venialis culpa.

Sed quæstio hic instituitur de peccato veniali, quo quis alium, vel simul, vel successive, graviter lædit; potest enim damnificatio etiam gravis fieri per peccatum veniale, sive, quod idem est, potest etiam inferendo grave damnum tantum venialiter peccari: idque potest fieri variis modis. 1. propter defectum plenæ deliberationis. 2. propter omissionem diligentiam venialiter tantum culpabilem. 3. propter errorem, quo quis invincibiliter nescit pretium rei, e. g. si putet esse vitrum, quod est gemma. 4. propter alium errorem, quo quis ignorat gravitatem formalem, e. g. furatur aureum, invincibiliter existimans, non esse materiam gravem. 5. si furta minuta sæpius repetantur, ut tamen nunquam cogitentur, vel advertantur, ea coalescere, ac simul gravem materiam constituere.

702. Dico 1. Ex culpa veniali, propter defectum sufficientis deliberationis, non oritur gravis obligatio, ante sententiam compensandi totum damnum, vel partem notabilem damni. ita Sa *in aphorismis v. culpa.* Lessius *de justit. l. 2. c. 7. dub. 6. n. 27.* Lugo *de just. disp. 8. sec. 5. n. 56.* Azor *tom. 3. l. 4. c. 8.* Sanchez *l. 2. in decal. c. 23. n. 160.* addens, hanc esse communem sententiam. Gornaz *de justit. n. 794.* Hauldus *tom. 1. de just. tr. 2. c. 2. n. 191.*

& 195. Vogler *de restitu. q. 7. n. 109.* La Croix *l. 3. p. 3. n. 185.* Illiung *tr. 4. disp. 3. n. 10.* cum plurimis alijs ab his citatis, Soto, Henriquez, Navarra, Tolero, Amico, Esparza, Tamburino, Mastrio, Pontio, Metzger &c. Supponitur autem, cum, qui damnum intulit, non jam habere quidquam lucri ex illo, nec formaliter, nec æquivalenter, seu non esse factum ditio-rem; alijs enim utique teneretur ex re accepta.

Prob. conclusio. Natura non debet censeri induxisse obligationem, in quam homines non essent consensuri, si antecederet ad omnem casum, eorum consensus fuisset requisitus: atqui homines non fuissent consensuri in obligationem compensandi damnum, tantum cum semiplena libertate datum, si antecederet fuissent requisiti: ergo, ma. prob. obligatio naturalis datur ad id, quod humano generi antecederet ad omnem eventum magis expedit, aut prudenter est magis optabile: atqui talis obligatio non esset humano generi optabilis: ergo, prob. etiam mi. superior. obligatio restituendi est valde gravis, & nemo facile, nisi coactus se spoliari suis rebus: ex altera parte culpa venialis, tantum semiplenè liberata, est moraliter vix evitabilis, & quis potest prudenter committere, ne à se, & fors frequenter committatur: qua commissa utique nollet tam severè secum agi, ut deberet esse graviter obligatus ad resarciendum damnum, vel partem ejus notabilem, quæ sæpe posset ascendere ad ingentem summam, ut adeo propter culpam subrepticam ipse deberet sæpe spoliari omnibus fermè bonis: planè, ut ait Illiung, mallet quisvis pati damnum, ita quasi fortuito sibi illatum, quam esse ita severè obligatus, ut, si ipse ea ratione damnum grave inferret, id resarcire deberet: ergo homines, si antecederet fuissent requisiti, non fuissent consensuri in hanc obligationem.

703. Confr. 1. Hæc obligatio abstereret plurimos ad adeundis officiis publicis, in quibus facile contingunt culpæ semideliberatæ: ergo natura, seu lex naturalis, hanc obligationem non inducit: de positiva autem lege, saltem quæ obliget ante sententiam, ad reparanda talia damna, non constat: ergo omnino non datur hæc obligatio. Confrim. 2. ex Illiung. Obligatio restitutionis ante sententiam iudicis, non fundatur præcisè in illatione damni, ut fatentur omnes; alijs etiam restituendum debent omnia damna, omnino fortuito illata: sed vel fundatur in titulo rei acceptæ, vel in titulo injustæ acceptionis: vel si restitutio sumatur latius pro qualibet satisfactioe, ex iustitia debita, fundatur in titulo justæ conventionis, vel explicitæ, vel implicitæ: sed nullus istorum titulorum datur in casu nostræ conclusionis: ergo.

Prob. mi. Primus titulus in nostro casu non adest, ut supponitur: tertius etiam non adest; quia non adest explicita conventio: neque etiam implicita; quia, ut supra

probarum, non fuit hominibus optabilis ea conventio, neque ipsi in eam obligationem antecedenter consentirent &c. Secundus autem titulus non obligat in nostro casu; nam obligatio ex injusta acceptione, quamvis proprie pœna non sit, est tamen instar pœnæ, quam jus naturale imponit solvendam, ante sententiam iudicis, ut homines absterreantur à damnificationibus injuriosis: sed pœna, vel quasi pœna tam gravis, scilicet obligatio compensandi damnum grave, per se, & seclusis alijs finibus, est improporcionata delicto levi per indeliberationem commisso: ergo.

704. Insuper per eam pœnam non possumus sufficienter absterri ab actu semideliberato; quia per actum tantum semideliberatum, nec ad delictum, nec ad pœnam sufficienter attendimus: & talis actus, ut dictum, moraliter evitari vix potest: ergo. Possent quidem absterri homines ab officijs, & commercijs, ut dictum n. 702. sed hoc non esset utile humano generi.

Hæ rationes non tantum probant, non oriri obligationem gravem refarciendi totum damnum grave, sed etiam non oriri obligationem gravem, fariendi partem notabilem, seu gravem damni, si scilicet damnum tam magnum sit, ut in plures partes graves dividi possit; nam & hæc obligatio, solvendi partem gravem, gravis est, & improporcionata culpæ levi: & tamen ob hanc ipsam improporcionem non datur obligatio refarciendi totum damnum grave. Confir. ex Haunoldo tom. 1. de just. tr. 2. c. 2. n. 192. Si illud damnum grave partiale, quod modò est tantum pars damni, esset damnum adæquatam, per eam culpam levem illatum, non daretur obligatio gravis ad illud refarciendum propter improporcionem: atqui eadem improporcionem manet etiam pro tunc, quando est tantum pars damni; quia est eadem quantitas: ergo.

705. Dico 2. Ex tali culpa veniali neque oritur obligatio levis ad refarciendum damnum grave, vel gravem ejus partem. ita Lessius de just. l. 2. c. 7. dub. 6. n. 28. Lugo de just. disp. 4. sec. 5. n. 58. & 59. Illung tr. 4. disp. 3. n. 10. Vogler de restit. q. 7. n. 110. & alij plures. Prob. Obligatio naturalis ad materiam gravem non est levis: sed hæc obligatio foret naturalis ad materiam gravem: ergo. prob. ma. natura, dum obligat, semper obligat tantum, quantum materia est capax: & certè, nisi hoc dicatur, non habetur ullum fundamentum naturale statuendi regulam obligationis gravis; si enim non possit desumi gravitas, aut levitas obligationis, ex gravitate, aut levitate materiae, ad quam datur obligatio, certè neque etiam ex alio capite ea desumi poterit; quia nullum, ex quo, attendendo præcisè jus naturale, desumatur, poterit ostendi: ergo, quando natura obligat ad materiam gravem, obligat graviter: consequenter, si non graviter obligat, omnino non obligat.

Confir. ex Lessio. Valde mirabile esset,

obligari hominem sub veniali, ad solvenda decem millia florenorum. Item ex Lugo. Meritò videtur absurdum, obligari aliquem sub levi, ratione homicidij per levem inadvertentiam commissi, ad subeundas pœnas gravissimas homicidij: atqui idem esset, si quis ob damnum grave, per culpam levem datum, obligaretur sub levi ad gravissimam restitutionem, quæ, si non est pœna, est tamen quasi pœna. Nec dicas, quòd sicut datur meritum congruum, ita etiam datur demeritum congruum; hoc enim admitti non potest; nam tale meritum sapit liberalitatem, demeritum autem congruum saperet crudelitatem punientis, quæ crudelitas non cadit in naturam, seu legem naturalem.

Ex hoc collige, neque dari obligationem restituendi, vel compensandi damnum, datum per negligentiam etiam respectivè levem, & venialiter tantum culpabilem, juxta dicta n. 686. ita docent Lugo de just. disp. 8. sec. 5. n. 57. & Vogler de restit. q. 7. n. 111. quia etiam hæc culpa est levis, & moraliter vix evitabilis: committiturque etiam ab officialibus timoratis, atque effect oppidò durum, eos semper obligare ad gravissima damna refarcienda. Neque hæc obligatio, antecedenter ad omnes eventus, esset humano generi exoptabilis. Sed neque in casu culpæ talis levis, datur obligatio gravis, ad refarciendam partem levem damni; quia, ut probatum n. 703. & seq. non datur obligatio gravis ad materiam levem. An autem datur obligatio saltem levis, ad compensationem aliquam levem, vel dandum aliquid leve, proportionatum culpæ levi, vide La Croix l. 3. p. 2. n. 191. & 192. & Haunoldum tom. 1. de justit. tract. 2. c. 2. n. 194.

706. Dico 3. Ex culpis venialibus, deliberatè commissis, oritur obligatio naturalis, fariendi totum damnum: consequenter, qui per plura peccata venialia; quia e. g. non advertit, se sensim ad summam gravem pervenisse, damnum grave intulit, tenetur postea sub mortali illud refarcire. ita nunc communissima. Equidem doctissimus quidam recentior ait, Lessium, Sa, Vivam sensisse oppositum, atque etiam Gormaz, & quidem hunc in facie Romæ. Sed Lessius, & Sa in primis scripserunt ante propositionem 38. ab Innocentio XI. damnatam: dein prior l. 2. de justit. c. 12. dub. 2. n. 45. dicit, ablatam per furta minuta summam gravem debere restitui; eoque velle retinere talem quantitatem sit mortale: ex quo non inferitur, quòd dicat, talia non debere restitui, quando jam fuere consumpta, sed tantum, quòd Lessius abstrahat ab hoc casu secundo. Alter, seu Emanuel Sa in aphorismis v. furtum. nobiscum apertè sentit, quamvis oppositam dicat esse probabilem. Viva p. 1. trutin. Theol. in propos. 29. ALEXAND. VII. n. 16. ubi occasionaliter agit de propositione 38. ab Innocentio XI. damnata, videtur quidem aliquo modo favere adversæ opinioni: sed p. 5. curs. Theol. disp. 4. q. 5. n. 10. multò magis in nostram sententiam

tiam inclinat. Gormaz autem, à quo tanquam colendissimo meo Professore tractatum de justitia excepi, de hac questione minime agit: certè nunquam ab ipso, vel à discipulis ejus, in ulla disputatione, aut de propositione ab Innocentio damnata, aut de casu nostro, est actum, quod utique factum fuisset, si hanc questionem tractasset.

Agit Gormaz tract. de justit. n. 794. tantum de obligatione restituendi, orta ex peccato veniali, per semideliberationem admittit, ut est apertum ex eodem n. 794. ubi suam conclusionem probans ait, quòd actus moralis imperfectus, qualis est indeliberata damnificatio in re gravi, non afferat gravem obligationem: item agit de eo, qui minus deliberatè agit. Equidem postea n. 806. obiicit sibi furta minuta: verum ibi ait, ea obligare ad restitutionem, non quidem ratione culpæ, sed ratione rei acceptæ; cum nemo possit sibi appropriare rem alienam gravem: ex quo malè inferretur, quòd auctor hic tantum velit obligationem restituendi adstruere, quando res accepta adhuc apud furem exiit; cum hoc nec verbulo dicere, ad summam enim potest inferri, eum de altero casu, quando scilicet res jam consumpta est, non agere, sed abstrahere.

Prob. conclusio 1. ex damnata ab Innocentio XI. hac propositione 38. Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per parva furta, quantumcumque sit magna summa totalis. Alij legunt per pauca furta, sed sensus debet esse idem. Prob. conclusio. Obligatio naturalis refarciendi damnum grave est gravis, ut probatum est n. 705. sed in nostro casu datur obligatio naturalis refarciendi damnum grave: ergo est gravis. prob. mi. per plura furta coalecentia tandem fit damnum grave, ut dictum n. 562. & 563. & habetur ex communi persuasione omnium; cum omnes judicent, grave damnum inferri domino, si successivè fur clepat e. g. decem florenos, etsi singulis vicibus tantum auferat unum, vel alterum denarium, si furta coalecant (de quo vide dicta n. 568.) ergo. Confir. Hæc obligatio videtur antecedenter ad omnes eventus exoptabilis humano generi; quia alias homines non sufficienter absterrentur à furtis minutis, delibatis, & frequentibus, quibus sæpe magnum damnum inferitur.

Dices, per venialia illa peccata tantum contrahi obligationem refarciendi aliquid leve, proportionatum culpis levis. Sed contra est. Per peccata illa plura venialia contrahitur obligatio refarciendi omnia illa damna minuta, quæ simul sunt aliquid grave; nam, qui tantum furatur unum denarium, tenetur sub veniali, eum restituere: quando autem addit alterum furtum parvum alterius denarij, non tollitur prior obligatio, sed augetur; & additur nova venialis materia, ita, ut modò sub veniali teneatur duos denarios restituere; alias patrocinaretur furi furtum secundum, & magis tertium, aut

K.P. Ant. Mayr Theol. Tom. II.

quartum; quia semper proportionaliter minus de istis denarijs teneretur restituere; ne unquam propter venialia cogeret ad restituendam summam gravem, quod meritò ex terminis inconveniens videtur Haunoldo tom. 1. de just. tr. 2. c. 2. n. 199. ergo tandem obligabitur talis fur ad materiam gravem, consequenter graviter.

707. Dico 4. Qui lædit alterum injustè, & cognoscit totam gravitatem materialem damni, quamvis ignoret gravitatem formalem, tamen tenetur ad restituendum totum damnum: e. g. furaris mercatori aureum, tamen bona fide putas, non esse materiam gravem respectu mercatoris: in hoc casu, etiam si dicitur factus non sis, aureum consumendo, tamen teneris, eum sub mortali restituere. ita Illung tr. 4. disp. 3. n. 16. & 19. Vogler de restit. q. 8. n. 125. ac alij. Prob. conclusio. Si teneris aureum restituere, quando successivè ad eam summam per plura venialia furta devenisti (ut num. præced. est probatum) etiam teneris, si simul, per uticum furtum veniale delibatum, eum eripuisti: imò fortè magis in isto casu; quia homines majorem aliquam in furto simultaneo, quam successivo, lationem agnoscere videntur. Accedit, quòd hæc etiam obligatio expediens videtur generi humano, eodem modo, vel etiam magis, quam prior, de qua n. præced. ut expendentè constabit: adeoque nunc ista est admittenda.

ARTICULUS X.

Solvuntur Objectiones.

708. **O**B. 1. contra 1. conclusionem. C. si culpa tua. de injurijs. citatum n. 693. dicitur, eum tantum excusari, à restitutione, vel compensatione damni, qui de contingentibus nil omisit: atqui committens culpam venialem aliquid de contingentibus omisit: ergo. Confir. 1. Etiam venialiter peccans lædit alterum injustè, sciens, & volens: ergo tenetur ad restitutionem. Confir. 2. Qui per errorem venialem graviter alteri famam detrahit, tenetur refarcire damnum in fama illatum: ergo etiam, qui per peccatum veniale alterum in bonis fortunæ damnificat, tenetur refarcire damnum, in istis illatum.

Resp. cum Lessio de justit. l. 2. c. 7. n. 30. Vogler de restit. q. 7. n. 112. & Illung tract. 4. disp. 3. n. 14. neg. mi. saltem in sensu capituli; nam ibi Pontifex loquitur de culpa lata, quæ circa materiam gravem est peccatum grave; intelligendus enim est de negligentia, quæ moraliter ab hominibus potest vitari. Sanè œconomus, aut officialis, nihil censetur moraliter de contingentibus omittere, etsi aliquando per culpam indeliberatam, vel tantum semideliberatam, præbeat occasionem damnis etiam gravibus. vide Voglerum de restit. q. 7. n. 112. non omnino nisi successivè sup. illud

Ad

Ad 1. confir. dist. ant. etiam venialiter peccans lædit alterum, sciens, & volens, scientiâ perfectâ, & voluntate plena. neg. ant. scientiâ imperfectâ, & voluntate semiplena. conc. ant. & neg. conf. unde etiam ad inducendam tam gravem obligationem, non sufficit quælibet iniustitia, sed tantum ea, quæ est plenè deliberata. Ad 2. confir. Etiam, qui per errorem inculpabilem detrahit, tenetur aliquo modo refarcire famam: consequenter etiam omnino inculpabiliter damnificans tenetur refarcire damnum in bonis fortunæ illatum: quod isti adversarii non admittunt, in forma conc. vel om. ant. neg. conf. vide dicta à n. 520.

709. Ob. 2. Æquius esse videtur, ut patiatior nocens, quam innocens: sed, qui per culpam venialem lædit alterum, est saltem aliquo modo nocens, læsus verò est innocens: ergo. Resp. Eodem modo videri potest, esse æquius, ut potius patiatior is, qui est causa damni, quam qui non est causa damni, sed istud patitur: ergo obligabitur etiam, qui casu prorsus fortuito damnus fecit. in forma dist. ant. videtur id æquius esse, attentio tantum uno, aut altero casu particulari. om. ant. attentis omnibus casibus possibilibus simul sumptis. neg. ant. & conf. Non tantum inspiciendum est, quid hic, & nunc, sed quid universim expediat: non autem expediat, ob culpas moraliter inevitabiles imponere tantum onus: & facilius est pati damnus, quasi fortuitum, quam ita datum debere sub gravi compensare. Nec propterea læsus inferatur præiudicium; quia etiam ipsi possunt ita lædere: & tunc etiam ipsi non tenebuntur restituere. Dein ad explorandum, quid sit optabilis generi humano, debet considerari res, antecedenter ad omnes eventus: & tunc certè quis videtur velle potius pati tale damnus, quasi fortuito datum, quam, si ipse damnus tali modo inferat, restitutionem maximam facere.

710. Ob. 3. Non est improporcionata levi culpæ etiam gravis pœna: ergo nec est improporcionata obligatio gravis ad restituendum. ant. prob. excommunicatio minor est gravis pœna, & tamen incurri potest ob veniale peccatum: item pœna purgatorij est valde gravis, & tamen imponitur ob veniale peccatum: ergo. Confir. Si non posset imponi gravis pœna ob peccatum leve, esset iniusta lex Aquilia: hoc dici non potest: ergo. Resp. 1. cur non etiam ob furtum oboli imponitur obligatio restituendi mille florenos, vel omnino quis suspenditur? nam hæc pœnæ minores sunt pœnis purgatorij?

Resp. 2. neg. ant. ad prob. inprimis Cardinalis Lugo de iust. disp. 8. sec. 5. n. 70. respondet, excommunicationem minorem non esse puram pœnam, sed potius medicinam: si hoc non placet, dist. 1. p. ant. est gravis pœna in consideratione ascetica, quæ tamen in ordine ad politicum regimen non ita attenditur. conc. ant. in consideratione morali, quæ prævalet in humano commu-

cio. neg. ant. & conf. Excommunicatio minor facile tollitur per absolutionem; unde non adeo gravis censetur inter pœnas spirituales. Pariter dist. 2. p. antec. purgatorium est pœna gravis in foro humano. conc. ant. in foro Divino, à quo infligitur. neg. ant. & conf.

711. Ad confir. Ex hoc sequeretur etiam, ob damnus, per solam culpam juridicam datum, teneri aliquem ad restitutionem, quod isti adversarii non petunt. Dein neg. ma. ut enim Illung tr. 4. disp. 3. q. 1. n. 15. advertit, alia est punibilitas culpæ absoluta, seu ex natura sua: alia respectiva, seu in ordine ad certum finem: sic in ordine ad finem servandæ disciplinæ militaris furta minora militum sunt gravius punibilia, quam sint ex natura sua, seu in alijs hominibus.

Unde etiam, licet damna per culpam venialem data, ex se, seu ex natura sua, non sint punibilia obligatione gravi restituendi, tamen possunt ita esse punibilia respectivè, seu in ordine ad excitandam diligentiam majorem hominum, in cavendis aliorum damnis: qui finis, etsi nondum sit tam efficaciter intentus à natura, ut propter ipsum omisum jam lex naturalis aliquem obliget, ad subeundum onus restitutionis (ut hucusque est probatum) tamen potuit efficaciter intendi à lege positiva, tanquam finis utilis reipublicæ: & consequenter potuit facientibus damnus, etiam per culpam venialem, quin etiam per culpam merè juridicam, imponi tanquam pœna hæc restitutio; sicut militibus, non quidem à lege naturæ, sed à jure positivo militari, imponitur gravior pœna pro furtis minutis. Quia tamen hoc onus restituendi est pœna, non debet quis ante sententiam illud subire.

712. Ob. 4. Qui per culpam mortalem infert damnus, debet non solum solvere tantum, quantum damni prævidit fecuturum, sed totum damnus, adeoque etiam excessum invincibiliter ignoratum: e. g. qui projicit in mare gemmam, putans valere tantum aureum, cum valeat decem, debet restituere, non tantum unum aureum, sed decem: ergo etiam, qui per culpam venialem deliberatam alicui damnus infert, debet etiam restituere totum damnus. Resp. om. ant. neg. conf. Si antecedens est verum, tunc ratio est; quia injuria gravis, quæ in eo casu inferatur, affert secum obligationem compensandi totum damnus; nam injuria gravis assert, ut ait Lugo de iust. disp. 8. sec. 5. n. 63. obligationem reddendi omnino indemnem eum, qui injuriæ est affectus: in nostro autem casu non datur injuria gravis.

713. Dixi: om. ant. nam hoc neutquam certum est. Id quidem asserit Lugo loco modo citato, & Illung tr. 4. disp. 3. q. 1. n. 22. (qui tamen posterior limitat assertionem ita, ut neget hanc obligationem, si damnus prorsus per accidens, & præter omnem prudentem credibilitatem perspicacis intellectus, fecutum est) et negat id

Haunoldus tom. 1. de iust. tr. 2. c. 2. n. 227. Esparza l. 8. de iust. q. 34. n. 5. Vogler de restit. q. 12. n. 189. & La Croix l. 3. p. 5. n. 194. qui ulterius citat Pontium, Dicastillum, & Dianam: isti, inquam, & alij negant, plus debere restitui, quam fuerit de danno præcognitum, si excessus sit omnino, & quidem invincibiliter ignoratus; nam, si confusè fuit cognitus, vel vincibiliter tantum ignoratus, admittit Vogler n. 198. & in casu vincibilis ignorantie etiam Haunoldus n. 220. aliquem teneri ad restitutionem totius damni; quia talis jam est causa moralis damni, & hoc ipsi sufficienter est voluntarium, & imputabile.

Quod si autem quis omnino, & invincibiliter, ignoret excessum damni, putant hi authores, eum non teneri, ad eum excessum refarciendum. Ratio eorum est; quia, ut ait La Croix, lex positiva, obligans ante sententiam, ostendi non potest, nec etiam adversarii ex ulla sua sententiam probare contendunt: lex autem naturalis, non obligat; quia excessus talis, hic & nunc invincibiliter ignoratus nec suspicabilis, non est voluntarius; non enim est voluntarius in se, ut patet: non in causa; quia ignoratur connexio, adeoque est damnus fortuitum: independenter autem à contractu non debet præitari damnus fortuito datum: ergo. Addit Vogler n. 189. in fine. cum hæc sententia sit valde probabilis, saltem in praxi neminem esse obligatum ante sententiam, ut reparat talem excessum; quia, ut ait, cum taliter damnificans, jus possessionis suarum rerum habeat certum, & debitum oppositum tantum sit probabile, non debet privari certo rerum suarum dominio ob jus alterius incertum.

714. Haunoldus insuper tom. 1. de iust. tract. 2. c. 2. n. 223. putat, obligationem naturalem refarciendi tale damnus, non expedire; quia homines non absterrentur à damnis fortuitis, eo ipso, quod ignorentur. Equidem respondere Illung cit. tract. 4. disp. 3. n. 24. homines, licet non absterrentur ab omnino fortuitis, tamen absterrendos esse à gravibus damnis, scienter inferendis, si scilicet scirent, conjunctam ijs esse obligationem fariendi etiam excessus illos, quamvis ignoratos. Replicat tamen Vogler cit. q. 12. n. 193. hæc ratione etiam posse dici, talibus damnis, per injuriam gravem illatis, connexam esse obligationem restituendi damna, prorsus per accidens tantum secuta; quia, si ista etiam refarciri deberent, possent homines adhuc magis absterri ab injurijs gravibus: sed hæc obligationem nec adversarii adstruunt. Addit, plerosque homines non absterrendos; eoque damna invincibiliter ignorata paucos moveant: saltem, cum sæpius non adsint, spes plerumque foret, ea non aditura: adeoque hic metus non videtur homines valde moturus. Adjungit, sufficienter homines posse absterri, si obligentur post sententiam iudicis, ad quem læsus potest habere recursum: circa quam

tamen sententiam hic auctor docet n. 194. quod, si excessus sit nimium exorbitans, non possit invincibiliter ignorans, neque per sententiam obligari ad totum restituendum.

715. Verum merito dubitari adhuc potest, an talis obligatio, refarciendi talem excessum invincibiliter ignoratum, sit naturæ expediens, & an homines in eam antecedenter ad omnes eventus consensissent. Affirmat id quidem Illung: sed, ut dictum, negat Haunoldus cum La Croix, & uterque contra Illung putat, durius esse, ita datum excessum damni compensare, quam fortuito sibi illatum pati. Addit Esparza l. 8. de iust. q. 34. n. 4. in moralibus præcisionem rationis, ratione invincibilis ignorantie, se habere de distinctionem realem: & sanè ex hoc capite, qui peccat cum femina, quam invincibiliter ignorat esse conjugatam, non contrahit malitiam adulterij: ergo, qui invincibiliter dat plus damni, quam cognoscit, non peccat ratione illius excessus, adeoque non videtur damnandus ad restitutionem: sicut, ut ait a. 3. præced. qui dat cibum lethalem, quem tamen invincibiliter putat causativum solius infomni, non propterea tenebitur de toto danno, consecuto ad mortem hominis.

716. Ex quibus multò magis sequitur (quod etiam Lugo de iust. disp. 8. sec. 5. n. 64. Illung tr. 4. disp. 3. n. 10. & 22. admittunt) quod is, qui invincibiliter putat, damnus esse tantum leve, cum reipsa sit grave, sive qui ignorat materialem gravitatem rei, e. g. projicit gemmam, quam invincibiliter putat, esse tantum vitrum, non teneatur ad restituendum totum damnus; tum quia talis non facit injuriam gravem; tum quia culpa veniali non est proportionata tam gravis pœna. Nec dicas, pro delicto, maxime pro gravi, sæpe imponi pœnam, quam peccans ignoravit; nam, licet talis pœna imponatur ignorantem pœnam, non tamen imponitur ignorantem totam actionis suæ malitiam; quia non committitur iniustitia respectu partis invincibiliter ignorate.

Dices. Qui projicit talem gemmam, vult projicere id, quod habet in manu, ergo vult totum damnus inferre. Resp. 1. retorq. argum. sic etiam teneretur is, qui putaret, rem esse nullius valoris. Resp. 2. dist. conf. vult inferre totum damnus materialiter. conc. conf. formaliter. neg. conf. talis enim projiciendo gemmam, formaliter deliberat, & imputabiliter, vult duntaxat inferre damnus juxta estimationem, quam habet de ea re, non autem super illam: sic etiam, qui invincibiliter putat, esse feram, quod se movet intra virgulta, cum sit homo, vult id animal occidere, non tamen vult occidere formaliter hominem; unde homicidium formale non committit.

717. Quod autem homicidia debeat sæpe compensationem facere, vel hæredibus occisi, vel alijs cum eo connexis, inde est; quod saltem confusè, & habitualiter cognoscit, ea damna, cum homicidio con-

nexa, illis personis esse subsecutura: aut certe possit adhibita diligentia cognoscere: sicut etiam sacerdos, dum peccat contra castitatem, confusè saltem agnoscat, se sacrilegè contra votum peccare, licet de eo explicite non cogitet; quia scilicet agnoscat, gravius se peccare, quam laicum: itèmq; Religiosus, dum furatur, confusè cognoscit, se simul agere contra paupertatem: & sic responderet etiam Lugo de just. disp. 11. sec. 4. n. 90. Si tamen aliquis, per positivum iudicium contrarium, & invincibilem errorem, hanc circumstantiam excluderet, atque putaret, eum, quem occidit, caelibem esse, & carentem liberis, tunc ait Lugo loco modo citato, & Vogler de restit. q. 12. n. 198. eum non teneri ad restitutionem liberis &c. faciendam; quia nec confusè cognoscit hoc damnum alijs secuturum, (ut tamen prior cognoscit) adeoque illis personis, quas positivo iudicio excludit, formalem injuriam non infert.

718. Pariter discurrendum de fure in ordine ad restitutionem lucri cessantis, & damni emergentis; quia etiam hic confusè, & habitualiter cognoscit, ea esse connexa, saltem (ut habet Vogler de restit. q. 12. n. 199.) nisi damna essent extraordinaria, quæ rarissimè solent contingere: quo casu putat, furem nec ab adversarijs obligari ad eorum compensationem. Quando autem commodatarius in mora est, & res perit, vel aliquis equo iucitur invito domino) & equus moritur, tunc talis ad restitutionem tenetur ex contractu, sive explicite, sive implicito, ferme, ut dictum n. 694. de traicente anferes alienos.

Accedit, quòd, ut ait Lugo de just. disp. 18. sec. 4. n. 89. actiones quaedam expolite sint multis periculis, ne res aliena pereat, etiam casu fortuito, adeoque à justitia prohibeantur specialiter, ex hoc fine, ne res pereat, & sub obligatione restituendi, si pereat etiam casu fortuito: tales autem sunt etiam detentio commodati, vel usurpatio equi alieni. Addit Vogler de restit. q. 12. n. 200. talem commodatarium non posse teneri, nisi ex contractu saltem implicito; cum equus in tali casu pereat fortuito; & damna fortuita etiam juxta adversarios praestari non debeant.

719. Ob. 5. contra 2. conclusionem. Non repugnat obligatio levis ad rem gravem: ergo nostra probatio nulla est. ant. prob. in casu n. 570. allato: rursus potest dari obligatio levis ad rem gravem ex fidelitate, in promissione rei gravis, ex dictis n. 478. & seq. ergo. Confr. 1. Talis obligatio esset proportionata culpæ levi: ergo. Confr. 2. Ex nostra conclusione sequeretur, quòd aliquis nec teneretur ad levem aliquam partem restituendam: hoc est nimium: ergo. Resp. dist. ant. non repugnat obligatio talis voluntaria, quam homo liberè imponit sibi, vel alijs. conc. ant. obligatio necessaria, quam imponit natura, vel justitia. neg. ant. & conf. nam natura, necessariò obligans, obligat juxta capacitatem materiæ. ad prob. in

eo casu non datur obligatio levis ad rem gravem: sed potius videri posset, dari obligationem gravem ad rem levem; quamvis nec ista detur; nam, ut num. cit. ad illum casum responsum jam est, in illis circumstantijs non est materia levis. vide Haunoldum som. 1. de justit. tr. 2. c. 2. n. 193. Quod spectat ad alteram obligationem ex fidelitate, hæc etiam est libera, adeoque non necessariò commensurata materia.

Ad 1. confr. neg. ant. nam quando quæ grave onus est subeundum, parum, ut ait Illiung tr. 4. disp. 3. n. 11. curatur, an gravis, vel levis sit obligatio; quia effectus, & difficultas est par: nec esset parvum onus, aut rem gravem restituere, aut semper manere in statu peccati venialis. Ad 2. confr. neg. ma. quia talis obligatio potest esse proportionata culpæ, & injuriæ venialiter damnosæ, qualis hic datur. ita La Croix l. 3. p. 2. n. 191. quamvis à læso videatur parum curari, si pro damno, e. g. centum florenorum, fiat restitutio aliquo crucigerorum. Ceterum Vogler de restit. q. 7. n. 121. negat. mi. si saltem damnum quoad omnes partes *inadvertentè* (quam particulam, ut patet ex contextu in eodem numero, sumit pro particula *semideliberatè*) datum sit: quod etiam Haunoldus som. 1. de justit. tr. 2. c. 2. n. 194. censet. Si tamen aliquis deliberatè aliquam levem injuriam committat, quam scilicet cognoscit, sumus extra casum.

720. Ob. 6. contra 3. conclusionem. Propositio damnata ab Innocentio XI. citata n. 706. tamen, ut jacet, est universaliter falsa, quin ex ea probetur nostra conclusio: ergo. prob. ant. potest ea propositio intelligi. 1. de eo, qui adhuc rem habet, quam per furta minuta accepit. 2. potest intelligi de eo, qui rem consumpsit cum conscientia gravis injuriam, quamvis res non extet. 3. de eo, qui furatus est cum animo perveniendi successivè ad summam gravem: qui omnes certò tenentur, vel ex re accepta, vel ex graviter injusta acceptione: ergo. Confrim. Propositio damnata est universalis negativa: *Non tenetur quis, seu aliquis*: & idem significat, ac: *Nullus tenetur*: ut notum est ex summulis: sed huic contradictoria non est: *Omnis tenetur*; sed: *Aliquis tenetur*: ut iterum docemur ex summulis: ergo satisfit damnationi Pontificiæ, modò dicatur aliquis teneri: atqui hoc dicitur ab ijs, qui admittunt, aliquem teneri in dictis tribus casibus: ergo ab ijs satisfit huic damnationi.

Resp. neg. ant. ad prob. neg. iterum ant. Ut plures advertunt, nemo auctorum docuit, quòd in tribus dictis casibus aliquis non teneretur restituere: atqui Pontifex non damnavit propositionem in eo sensu, quem nullus auctorum tradidit; cum ejus intentio fuerit, laxiores quorundam doctrinas restringere. videatur etiam Cardenas *in certis in propos. ab Innoc. XI. damnat. disert.* 23. c. 3. n. 98. & seq. Ad confr. non nego, ab adversarijs adhuc posse ostendi, quòd doceant

ceant propositionem aliquam, in rigore summulitico contradictoriam propositioni damnatæ; sed hoc non sufficit intentioni Pontifici: & si locus foret subtilitatibus his dialecticis, periret robur damnationum Pontificiarum. Et cur non dicunt pariter adversarij, eum, qui dixisset: *Nullus Sanctus est in celo*: sufficienter revocasse suam hæresin, dicendo, *Aliquis*, scilicet Christus, qui simul est Deus, *est in celo*? nam & hæc propositio esset contradictoria priori: scilicet non semper sufficit propositio contradictoria, quando ex intentione damnantis satis clarè colligitur, plus peti.

721. Ob. 7. Furta illa minuta censeri debent damnum fortuitum: sed hoc non debet praestari: ergo. Confr. 1. Peccata inæqualia non debent æqualiter puniri: atqui id juxta nos ferret; cum & venialia, & mortalia, punirentur eadem obligatione restituendi: ergo. Confrim. 2. Damnum grave, per talia furta illatum, non est voluntarium; quia non est cognitum: ergo non datur gravis obligatio illud resarciendi. prob. conf. nemo tenetur sub gravi reparare damnum sibi involuntarium: ergo. Resp. neg. ma. cur enim damnum sit fortuitum, quod est deliberatè datum? quin etiam cognita fuit collectio tot damnorum, saltem materialiter; quia cognita sunt omnes ejus partes. Quòd autem ea collectio non fuerit cognita formaliter, seu sub ratione unius collectionis, quamvis excuset à peccato mortali, non tamen reddit illa damna involuntaria, & fortuita: nec excusat ab onere restituendi, ut rectè docet Haunoldus som. 1. de just. tr. 2. c. 2. n. 211.

Ad 1. confr. neg. mi. et si enim conveniant in hoc, quòd afferant eandem obligationem restituendi, & sic aliqua pars pœnæ sit æqualis, tamen non est æqualis tota pœna; quia obligatio ad restitutionem non est tota pœna peccati mortalis, sed immixta adhuc tota inferni æternitas. Ad 2. confrim. dist. ant. damnum tale non est voluntarium, aut cognitum qua grave formaliter, seu qua graviter peccaminosum, conc. ant. qua grave materialiter, seu qua graviter domino nocivum. subdist. non est voluntarium collectivè, seu qua totum collectivè sumptum, om. ant. non est voluntarium distributivè, sive totum quoad singulas partes acceptum, neg. ant. & conf.

Sufficit autem in isto casu, damnum esse ita voluntarium: sicut idem voluntarium sufficit, ad obligationem gravem in mutuo, quam quis per leves partes, sed tamen successivè gravem contrahit, etiam quando non cogitat de prioribus levibus obligationibus antea contractis: item, sicut sufficit tale voluntarium, ad gravem obligationem, quam quis contrahit per plures seorsim leves promissiones ex justitia factas. Dico *ex justitia*; nam ex fidelitate non oritur gravis obligatio, qualis tamen oritur ex justitia; nam non est verum, quòd quis possit, se obligare ex justitia ad aliquid grave sub levi; cum justitia per se obliget juxta capacitatem materiæ.

722. Ob. 8. Furta venialia non dant rationabilem causam gravis offensæ: ergo non obligant sub gravi ad restitutionem. Confr. Talia furta non obligant ex re accepta: neque ex injusta acceptione: neque etiam ex contractu: ergo ex nulla radice restitutionis, adeoque omnino non obligant ad restitutionem. prob. ant. quoad 1. membrum. res furto ablata supponuntur omnino consumptæ: ergo non datur obligatio ex re accepta. prob. 2. membrum. acceptio est tantum venialiter peccaminosa: atqui gravis obligatio non est proportionata pœna tali acceptioni, seu veniali peccato: ergo. prob. 3. membrum. contractus nullus intercessit: ergo non datur obligatio ex contractu. Resp. dist. ant. furta venialia non dant rationabilem causam gravis offensæ seorsim accepta, conc. ant. non dant simul accepta, subdist. si adit animus restituendi, om. ant. si non adit animus restituendi etiam postquam pervenerint ad summam gravem. neg. ant. & conf.

Ad confr. Resp. cum Lugo de justit. disp. 8. sec. 5. n. 69. Haunoldo som. 1. de just. tr. 2. c. 2. n. 207. Vogler de restit. q. 8. n. 128. neg. ant. quoad 2. vel 3. membrum: & dico 1. teneri ex injusta acceptione, si ad hanc radicem (ut diximus, n. 517.) etiam reducat obligatio ex contractu, vel ex quasi contractu, ne scilicet multiplicentur radices restitutionis: si autem admittatur tertia radix restitutionis *ex contractu vel quasi contractu*, dico talem teneri ex quasi contractu.

723. Quare talis fur, per furta minuta successivè deveniens ad summam gravem, tenetur ad restitutionem sub gravi, saltem ex quasi contractu, seu conventionem naturali, & tacita omnium gentium; ut enim probat Esparza. l. 8. de justit. q. 25. omnis obligatio restitutionis ex injusta acceptione tandem resolvitur in naturalem, & tacitam, omnium gentium conventionem, seu consensum, quo antecederet ad omnes eventus volunt homines, se esse illatos, & si lædantur, volunt damnum reparari: consequenter etiam volunt, id à se respectu aliorum debere fieri, juxta illud: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*: & vicissim. Certè, cum hæc conventio fuerit maxime necessaria humanæ felicitati, seu tranquillitati, & societati publicæ conservandæ: cum insuper omnes velint, esse felices, hæc conventio ab omnibus est admittenda.

724. Hinc, ut infert Haunoldus som. 1. de just. tr. 2. c. 2. n. 209. omnis voluntaria læsio habet annexam hanc quasi conventionalem voluntatem compensandi læsionem: & hæc pœna non est pœna involuntaria, sed conventionalis, quam quisque sibi voluntariè imponit, & quam quasi ex justitia promittit solvere. Quare, sicut plures promissiones ex justitia tandem simul, ratione materiæ promissæ, obligant graviter (ut habet Sanchez l. 1. in decal. c. 4. n. 16. & Haunoldus etiam loco modo cit. videtur

que ex se innegabile) ita etiam obligant graviter plura venialia furta, quae tamen simul sumpta afferunt grave damnum.

Et, licet talia levia furta non obligent graviter praecise, quatenus sunt culpa, sub qua ratione trahunt tantum poenam involuntariam, quae tam gravis non esset, obligant tamen graviter (ut recte ait Haunoldus tom. 1. de just. tract. 2. c. 2. n. 208.) quatenus habent annexam eam tacitam obligationem, solvendi poenam conventionalem; haec autem poena, cum oriatur ex injusta acceptione, recte ad eam reducitur, ut non assignari debeat radix nova restitutionis; praeterquam cum obligatio omnis ex contractu, ut diximus n. 517. reduci convenienter possit ad acceptionem, saltem civiliter injustam. Si tamen adversarius plures radices restitutionis admitti debere contendat, potest etiam dici, in nostro casu dari obligationem ex quasi contractu: & juxta hanc responsionem negatur tertium superioris antecedentis membrum, & ad probationem dicitur, sufficienter iniuriam fuisse contractum, per ipsam tacitam omnium gentium conventionem, de qua modo dictum.

QUESTIO IV.

De Obligatione Restituendi ob Lesionem in Bonis Corporis.

ARTICULUS I.

Quenam facienda sit Restitutio ob Homicidium, vel Mutilationem.

725. Considerari hic debet damnum, tum personae immediate laesae, tum personarum mediate laesarum, seu earum, quae conjuncta sunt laeso: & hoc damnum dividitur in immediatum, quod est carentia vitae, causata per caedem, vel carentia membri, causata per mutilationem: & in mediatum, quod sequi solet in bonis fortunae, scilicet damnum emergens ob expensas, in medicamenta faciendas, & lucrum cessans laeso, ob impeditionem prius exercitorum laborum, seu inhabilitatem ad officia &c. itemque lucrum cessans personis conjunctis, quae prius ab occiso e. g. sustentabantur, vel alia emolumenta recipiebant. Quiritur igitur, quanam restitutio facienda sit, ante sententiam iudicis; ad quod enim iudex possit reum condemnare, huc non spectat.

726. Dico 1. Injustus occisor, aut mutilator, tenetur restituere omne damnum emergens, & omne lucrum cessans in bonis fortunae, ita communis. Prob. conclusio. Omnis injustus damnificator in bonis fortunae, debet ista restituere, ut est clarum omnibus: atqui talis laedens etiam est injustus da-

mnificator in bonis fortunae; alius non daturur damnum emergens, aut lucrum cessans, ut iterum patet: ergo. Unde debet restituere 1. expensas factas in medicos, & chirurgos, & si quae aliae fieri debuerunt ex causa vulneris, aut homicidii, ut habetur C. 1. de injurijs, & damno dato. intellige tamen expensas necessarias, & proportionatas conditioni personae; ad excessum enim, si quis fiat, laedens per se non tenetur.

Debet 2. restituere omnia emolumenta, quae laesus ex officio, beneficio, artificio &c. acquisivisset: nunc autem ratione vulneris percipere non potest. Quidam volunt detrudere aestimationem laboris: sed hoc tantum tunc verum est, si artifex non laborasset, vel non liberetur. Recte autem advertit Lugo de justit. disp. 11. sec. 2. n. 33. §. Haec. neminem optare quietem cum dolore ex vulnere, & quemlibet malle sanum laborare, quam quiescere ob defectum membrorum, vel virium. 3. Si laesus factus est perpetuo inhabilis, ad comparandam sibi sustentationem, tunc laedens debet ei de sustentatione congrua providere, vel transactione, aut alia ratione contentum reddere. 4. Patitur, si foeminam ratione vulneris deformem, & ad nuptias meliores inhabilem fecit, debet dotem augere, & sic damnum pensare. 5. Quod attinet ad expensas funeris, si quis occisus est, has non tenetur occisor reddere; nam alias faciendae fuissent, quantumvis ferius: nisi tamen tunc ratione caedis debuerint fieri majores, e. g. quia cadaver in longius distantem locum transvehendum fuit.

727. Dico 2. Occisor tenetur damnum emergens, quod non potest restituere occiso, restituere ejus heredibus; nam, vel damnum emergens in bonis fortunae, ortum est, dum laesus adhuc viveret: & tenebatur occisor illi viventi facere restitutionem: quam, si non fecit, devolvitur post mortem occisi, jus ad ejus heredes: vel damnum ortum est; quia post mortem ex bonis hereditarijs expensa fieri debuerunt: & manifeste laesi sunt heredes.

Quod vero attinet ad lucrum alijs cessans, e. g. ad sustentationem, quam recipiebant aliqui ab occiso, in primis dicendum cum communi omnium, teneri occisorem restituere lucrum cessans ijs personis, quae ob arctiorem conjunctionem habentur una persona cum occiso, quales censetur uxor, & liberi, nepotes ex filio, & filia, praedecessores, qui jure representationis succedunt avis in stirpes: item parentes occisi, qui, si egeant, possunt jure naturali petere alimenta a filijs. Lucrum autem cessans in isto casu, intelligendum est cessans tanto tempore, quanto tempore ille, qui occisus est, lucrum allaturus fuisse moraliter aestimari potest: & sic, cum plus de juvene, quam de valde jam sene, sperari poterit, etiam per se plus restituendum est, si occisus fuerit juvenis, quam si fuerit senex.

Resti-

Quenam facienda sit Restitutio ob Homicidium, vel Mutilationem. 191

Restitui autem debet, vel compensari personis conjunctis, non lucrum ipsum, quod necdum consecuti erant, sed spes, quam moraliter concipere poterunt, de lucro faciendo: quae spes est minus aestimabilis, quam ipsum lucrum. Ratio hujus est; quia, ut modo dictum, lucrum ipsum nondum fuit factum, sed tantum concepta fuit spes lucri, quae vel morte naturali, vel varijs alijs de causis, potuit everti. vide Lugonem de just. disp. 11. sec. 2. n. 41. & seq. Docet tamen recte Ininger de injurijs. q. 1. n. 12. lucrum cessans, vel spes debere compensari ijs personis, si ab occiso acceperunt emolumentum; si enim occisus fuisset dilapidator bonorum, vel ex alia causa cessasset ijs spes, ex eo lucrum habendi, ad nihil ex hoc capite teneretur homicida.

Quantum autem restituendum sit, ordinariè transactione, per prudentes viros facta, determinandum est. videtur potest etiam Lugo loc. modo cit. & Haunoldus tom. 1. de just. tract. 2. c. 6. n. 666.

728. Dico 3. Quod attinet ad alias personas minus conjunctas, quas occisus alebat ex liberalitate, e. g. familiares, clientes &c. non videtur homicida teneri ad restituendum ijs lucrum cessans. Haec conclusio videtur mihi optimè probari 1. ex eo; quia est longè communior; tenent enim eam Lugo de just. disp. 11. sec. 4. n. 77. (qui n. 75. jam dixerat, oppositam esse contra praxin omnium confessoriorum, & poenitentium, atque inferri ex ea obligationem restituendi etiam ea, ad quae tamen homicidas obligandos esse nemini in mentem venerit) Layman l. 3. sec. 5. tr. 3. p. 3. c. 6. n. 3. Lessius de just. l. 2. c. 9. dub. 26. Molina de just. tom. 3. part. 2. tr. 3. disp. 83. n. 6. Placelius p. 3. c. 4. §. 9. n. 762. Bunsbaum l. 3. tract. 5. c. 2. n. 2. Filiucius tr. 32. n. 209. Dicalillo de justit. & jure. tr. 2. de restit. disp. 7. n. 79. Haunoldus tom. 1. de just. tr. 2. c. 6. n. 669. (dicens, hanc esse sententiam communiorum, & in praxi observatam, cum n. 668. dixisset, alteram esse contra praxin, & sensum communem) Tannerus tom. 3. disp. 4. de just. q. 6. dub. 4. n. 122. La Croix autem l. 3. p. 2. n. 310. licet absolute nihil videatur decidere, ait tamen, communiter ita censerit. Plures alij citantur à Voglero de restit. q. 24. n. 395. scilicet Corduba, Sotus, Bannez, Ledesma, Salon, Arragon, Angles, Lopez, Mercado, Tamburinus, Herinx, Sporer, Mezger, & alij, à quibus ipse non dissentit.

729. Probatur conclusio 2. ratione Haunoldi tom. 1. de justit. tr. 2. c. 6. n. 668. Ex opposita sententia, & ejus rationibus sequeretur, occisorem debere facere restitutionem omnibus ijs, qui aliquale damnum passi sunt ob eam caedem, e. g. amicis, quos occisus solebat invitare ad convivia: pauperibus, quibus solebat dare elemosinas: templis, in quibus solebat facere oblationes: clientibus, quibus solebat impetrare gratias: item, si occisus erat cau-

fidicus, etiam ijs, pro quibus advocatum acturus erat, qui postea coacti sunt, alium minus peritum assumere, & forte ideum causam perdere. Certè nunquam deerunt, qui possint praetendere spem aliquam lucri ex occiso, adeoque quasi in infinitum teneretur homicida: quae certè durissima sunt, nec sine urgentissima ratione sunt hominibus imponenda; unde & ipsi adversarii quaerunt causas excusantes.

Nec dicas 1. cum Illung tr. 4. disp. 3. n. 78. requiri saltem scientiam, vel advertentiam ad eas personas; nam hoc quidem verum est; alias enim non daretur injuria formalis contra has personas: at non requiritur semper scientia, vel advertentia explicita: sed sufficit saepe confusa, quae sepius adest, vel saltem deberet adeste, ut dictum n. 717. Nec dicas 2. debere intendi damna; pro quibus debeat fieri restitutio; nam hoc recte impugnat Illung. tr. 4. disp. 3. q. 2. n. 77. vel enim talis actio, materialiter in se spectata, est contra jus illarum personarum, & jam obligans ad restitutionem, vel non: si secundum; intentio non facit esse injustam, vel obligantem ad restitutionem ex n. 531. si primum; tunc sufficit praevio, nec requiritur intentio.

730. Quoad creditores autem, quibus debebat occisus solutionem ex justitia, vel etiam alios, quos e. g. solvere debuit ex justitia, quidam putant, ijs restituendum esse tantum, quantum patiuntur damnum, si id praevideatur ab occisore. ita Haunoldus tom. 1. de just. tr. 2. c. 6. n. 671. Layman l. 3. sec. 5. tr. 3. p. 3. c. 6. n. 4. Molina de just. tom. 3. p. 2. tr. 3. disp. 83. n. 8. & alij. Negant autem hanc obligationem Lugo de just. disp. 11. n. 83. & 85. ac alij. Ut tamen advertunt Molina, & Lugo loc. cit. raro contingit debere restitui aliquid creditoribus, etiam si aliqui admittunt: quia raro damnum patiuntur; nam occisus, vel relinquit bona sufficientia, ex quibus solvantur: vel, etiam si adhuc viveret, ordinariè non esset magis satisfactorus in vita, quam modo post mortem satisfieri possit ex bonis relictis.

An autem occisus, vel mutilatus, remittere possit, laedenti obligationem restituendi, pendet ex eo, an tantum jus ipsum sit laesum; sic e. g. sumptus factos in curationem brachij abscissi, potest ipse supervivens remittere; quia ipse dominus est calculatum suarum, & heredes necdum habent jus in illis, nec ad illas, nisi quatenus possunt legitimam petere. At vero, si filij, vel parentes egeant, nec se alere possunt post mortem occisi, ipsi statim acquirunt jus contra homicidam, quod ab occiso non videtur posse remitti. Sed de hoc vide plura apud Lugonem de just. disp. 11. sec. 3.

731. Dico 4. Pro ipsa vita, vel membro abscisso praecindendo à damno, in bonis fortunae secuto, non videtur aliquid debere restitui. ita Magister Sententiarum